

GEMERTS DIALECT

door Wim van Dijk en Wim Vos

Tot mijn groot genoegen ontving ik van de Heer Wim van Dijk, Wijnboomlaan 14 te Gemert, student te Wageningen, een uitgebreide reactie op mijn artikelen in Gemerts Heem, jrg.22, 1980, nrs.1 en 2 (resp. p. 24-26 en p. 61-64). Een en ander is voornamelijk een reactie op uitdrukkingen onder nr. 6a t/m s in G. H., nr. 1, die ik op een jaarvergadering van de Boerinnenbond had gekregen eind 1979 en waarvan ik de betekenis met opzet had weggelaten om een oordeel van de lezers uit te lokken. De spelling is de in Gemerts Heem gebruikelijke. Om vergelijking gemakkelijker te maken houd ik de nummering van de hierboven genoemde artikelen aan.

Ad Gemerts Heem, jrg. 22, 1980, nr. 1, p. 24-26:

3. Onder dit nummer publiceerde ik de Gemertse versie van een rijmpje dat bij het "kátse" werd gebruikt. De Heer van Dijk schrijft (na inlichtingen bij zijn ouders en familieleden te hebben ingewonnen): "In Gemert werd rond 1940 op de lagere scholen een Nederlandstalige versie van het rijmpje gezongen, die iets uitvoeriger is". Hier hebt U ze naast elkaar:

Nederlandse versie:

"Kaatsenbal

Gemertse versie:

"Kátsembal

Ik heb je al gevangen
 Van de ene hand
 In de andere hand
 In beide handen
 Van klapperdeklap
 Van voetjesgestap
 Van haartjes gestreken
 Van bloempjes geplukt
 Van rommeldebom
 Keer je maar om".

Ik h  p ow al
 Van d'aen haant
 In d'aander haant

 Van klapperdeklap
 Van voetjeschestap

 Van rommeldebom
 Kaerd ow m  r om".

De Gemertse versie is dus korter; bepaalde regels ontbreken. Misschien kent iemand van onze lezers ook de ontbrekende regels in het Gemerts. Aan de uitspraak van het laatste woord van de Gemertse versie "om", dat moet rijmen op de laatste lettergreep van "rommeldebom", valt te zien dat de Gemertse tekst waarschijnlijk van jongere datum is: immers, in het "Gimmers" zeggen we "um".
 Gaarne Uw reactie!

6a. "D   's 'n v  l sm  lt". Van Dijk: "zei men o.a. van een vrouw, die slordig was in haar huishouden".

b. "H   'k h   j geskeete, dan h   'k b  ssems kanne maoke". Van Dijk: "moet volgens mijn inlichtingen echter zijn: 'H   'k h   j ge-aete, dan h   'k b  ssems kanne skejte'. Betekent ongeveer: Had ik maar wat werk, dan had ik nu tenminste nog iets te doen".

Ik twijfel er niet aan dat de variant die van Dijk genoteerd heeft, ook bestaat. Ik heb wel een andere verklaring voor het gezegde. Volgens mij is het een variant op: "As - az de az br  kt, v   lt de kaar". Als ik dit of dat (niet) gedaan had, dan ... etc. Gedane zaken nemen geen keer. Wie heeft er gelijk?

c. "Ge b   nt behaawe az 'n z   jkw   rm zonder kont".

Betekenis volgens van Dijk: "Jij kunt niets meer kwijt". Volgens de Gemertse Woordenlijst van Martien van der Wijst (G.H., winter 1975-'76, nr. 61) is de betekenis van "z   jkw   rm": mier. Ik heb dit gezegde horen gebruiken als een sceptisch commentaar op iemand die vond dat hij het ergens mee getroffen had. Vaak begint men dan: "Dan b   nde behaawe...etc." Graag Uw opmerkingen.

- d. "Ge bëént sô skôn,
De pestôwr z'n hénne,
Zalle-n-állie nie kénne".
Van Dijk: "Werd vroeger gezegd als een compliment tegenover een mooi opgemaakt meisje". Ik denk dat deze uitleg de juiste is, hoewel ik vermoed dat er enige spot doorklonk in de uitdrukking. "Állie is overigens meêrvoud. Enkelvoud: "ow".
- e. "Ge kaant hiejr alle kanten aojt behalve de goeje".
Van Dijk: "Mogelijkheden te over, behalve de goede".
- f. "Ge zô-t-'r de hénne van te bêt lègge".
Onlangs hoorde ik (W.J.V.): "Ge zô-t-'r de hénne af te bêt lègge".
Van Dijk vult aan:
"èn zêêlef op de hoort chôn zitte". (hoort=stok voor kippen). Volgens van Dijk werd dit gezegd als er zich een rare situatie voordeed. Het is of de duivel ermee speelt.
- g. "Die laacht nòg nie al lûpt 'r 'n skeet tîgge de mûjr umhòch".
Van Dijk: "Als iemand benepen, 'zowr', kijkt".
- h. "Ik wô-t-'m nòg nie al hâ-t-ie 'n gaowe kont".
Van Dijk: (Gezegd van) "iemand die men niet als vrijer of echtgenoot zou willen hebben".
- i. "mesienpetienne". (klemtoon op de 2de en 4de lettergreep). Van Dijk: "Moet misschien zijn: meskien peteen = zo dadelijk meteen".
Kennelijk een moeilijk en onbekend woord! Van mijn zegsvrouw weet ik echter (ik zou er zelf ook niet op gekomen zijn) dat het woord betekent: "Machinaal vervaardigde bottines". Volgens Van Dale: "bottine, v. (-s), hoge schoen, halve laars, rijglaars, knooplaars". U ziet, de taal is al even vergankelijk als de mode.
- j. "Mî de hûpt kôwpe". Van Dijk: "Per stuk (varken) of per vat i.p.v. per kg of liter".
- l. "Mî d'n dieje kaande nie égge ôf teule".
Van Dijk: "Met die persoon kun je niets gedaan krijgen".
- m. " 't Bûmke grôwt, 't pooterke dôwt".
Van Dijk: "De boom is pas groot, als de poter (planter) al dood is". Men werkt vaak voor 't nageslacht, niet voor

zichzelf.

- n. "D'n inne kan wêl op de töffel gôn zitte skejte en d'n andere mög nõch chîn skeet laote".

Van Dijk: "De een mag alles, terwijl de ander op zijn tellen moet passen. De een heeft het er al gemaakt, terwijl de ander zich er nog moet bewijzen".

- o. In het volgende rijmpje twijfelde ik tussen "traowt" en "trawt". "Trawt" is poëtisch gezien mooier. Van Dijk geeft "trawt":

"Wie 'de zõt trawt um de põt
Verliejst de põt en hawt de zõt".

Ik neem aan dat de betekenis is: wie iemand trouwt om zijn of haar spaarpot, komt uiteindelijk bedrogen uit.

- p. " 't Kõpke moet 't kuntje verkõwpe".

Van Dijk: "Een gezet meisje moet zich door haar vriendelijkheid aanprijzen". Iedereen mee eens?

- q. "Ik wõ die vènt nõg nie al skeet ie mutsert mî de klup-pels chezaocht".

Van Dijk geeft de volgende variant:

"Ik wõ die vènt nõg nie al skeet ie op elken treej 'ne reijksdâlder". Betekenis als bij h.

- r. "Ge doet 'm pispèt wêch en kriet 'n skejtbèt teruch".

Van Dijk: "Bij een ruil iets slechters terugkrijgen dan wat men inbrengt".

- s. "As che èëremoej hêt, slõ d'ow haant um 't kraojs".

Van Dijk: "Arremoede doet bidden".

Ad Gemerts Heem. jrg. 22, 1980, nr.2, p. 61-64.

3. " 'n'm Bower en 'n zõch hêbbe nooijt chenõch". (zõch=zeug)

Van Dijk geeft de volgende aanvulling:

"'n'm baer en 'n'n haer wille nõch maer".

Waarschijnlijk spreekt hier de aloude rivaliteit tussen "boer" en "burger".

13. Van iemand die helemaal niet kan zingen, zegt men:

"Haj kan zinge az de vûrste kow".

Van Dijk heeft nog een ander kritisch gezegde waarmee men de onmuzikale medemens te lijf kan gaan:

"Wa kaande gaj zinge, mâr 't kõmt 'r wêl bedõrven aojt".

Variant:

"Ge h t 'nem baojk um te zinge, m r 't k mt 'r w l
bed rven aojt".

Tenslotte geeft Wim van Dijk nog twee uitdrukkingen die bij
zijn navragingen ook te voorschijn kwamen:

"Genooj z jke" troost zoeken bij een ander (of anderen?
W.J.V.).

"de w rgaoj" de andere van een paar (bv. schoenen, sok-
ken).

U ziet wat een gesprek met wat oudere mensen allemaal kan op-
leveren: ten eerste een ongetwijfel gezellige avond met ge-
sprekstof te over -en ten tweede een lang artikel in Gemerts
Heem, weer een stap vooruit in de studie van ons aller  chte
moedertaal, het Gimmers. Wie is de volgende die reageert?
Meermalen reageren mag ook!

